

Розвиток системи забезпечення якості вищої професійної освіти у країнах ЄС на початку XXI століття

Н. В. Мойсеєнко, І. І. Озарко

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Івано-Франківськ, Україна
Corresponding author. E-mail: zipex93@gmail.com

Paper received 03.12.17; Revised 08.12.17; Accepted for publication 10.12.17.

<https://doi.org/10.31174/SEND-HS2017-147V25-06>

Анотація. У статті розглядаються тенденції розвитку вищої професійної освіти у країнах Західної Європи, систему управління зарубіжними університетами, структурні компоненти системи вищої освіти, основні моделі підготовки кадрів та особливості організації навчального процесу в зарубіжних університетах, обґрунтовано доцільність запровадження й розвитку маркетингових технологій у професійно-орієнтованій роботі сучасного вищого закладу освіти, приділяється увага підвищенню освітнього фахового рівня протягом життя, створенню умов для розвитку і саморозвитку студентів через обмін інформацією.

Ключові слова: вища професійна освіта, зарубіжні університети, навчальний процес, освітні системи, якість вищої освіти, управління.

Вступ. Глобалізаційні процеси у світі, які охопили всі аспекти людської діяльності, зумовили підвищений інтерес фахівців будь-якої сфери до зарубіжного досвіду роботи їхніх колег. Освіта не є виключенням, адже інтеграція України у світове освітнє товариство неможлива без знання основних тенденцій та закономірностей розвитку освітньої галузі у провідних країнах світу. На сучасному етапі розвитку вищої освіти розвинуті країни планомірно впроваджують власну модель відновлення професійної освіти. Сьогодні кожна країна світу підходить до проблеми розбудови системи вищої освіти своїм шляхом з урахуванням власних національних традицій і активно розпочали процес реформування власних освітніх систем із метою координації їх до загальних вимог. Зміни, що відбуваються в світі, зарубіжні дослідники характеризують терміном „багатоманітність”. І не дивно, адже це багатоманітність мети і завдань сучасної освіти, структури освітньої системи, різноманітні потреби сучасної молоді. Зміни політичного та соціально-економічного характеру, що відбулися за роки незалежності України, зокрема трансформація усієї економічної системи, перехід на ринкові відносини у всіх галузях економіки, вплинули на сферу освіти, принципи і засади формування якої в нових умовах набули інших ознак і пріоритетів. Освіта – важлива галузь національної економіки, що динамічно розвивається, де в останні роки загострилася конкуренція. Для неї характерним є наявність різноманітних форм, типів навчання, напрямів, спеціальностей, які пропонують вищі навчальні заклади, відмінності у внутрішніх вимогах до підготовки, складання предметів у різних навчальних закладах, і, нарешті, велика кількість самих закладів, які функціонують на ринку освітніх послуг. Отже, сьогодні ринок освітніх послуг – складна та динамічна категорія, яка формується під впливом безлічі змінних чинників. Тому в умовах зростаючої конкуренції актуалізується проблема визначення основних цілей, системи дій, орієнтованих на задоволення потреб, запитів споживачів і замовників освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Від маркетинголога освіти вимагається постійне врахування змін, які відбуваються у соціальному середовищі, та швидка адаптація до нових проявів суспільного розвитку. Вирішенням зазначеної проблеми є професійна

орієнтація школярів, випускників загальноосвітніх закладів, випускників закладів вищої освіти, які мають на меті здобуття другої вищої освіти, тобто абітурієнтів – потенційних споживачів послуг вищої освіти. Наукове дослідження вищезазначених процесів є актуальним завданням у світлі перспектив інтеграції України в загальноєвропейський освітній простір. Теорія і практика зарубіжного освітнього процесу стала предметом наукового пошуку провідних українських науковців (Н. Абашкіної, Г. Алексевиц, О. Олексюка, Г. Єгорова, О. Ковязіної, Л. Латун, Б. Мельниченка, Є. Москаленко, О. Овчарук, О. Рибак, Г. Степенко, І. Тараненко, І. Фольварочного, О. Глузмана, Л. Пуховської, Т. Панського, В. Вдовенко, В. Семілетко, Г. Воронки, Т. Осадчої, Т. Кошманової та ін.) а також зарубіжних учених (Г. Бартон, Г. Бредлі, Х. Гарднер, Х. Гоман, Д. Гопкінс, П. Джарвіс, М. Еліот, Дж. Крейс, К. Мінні, П. Петерсон, К. Річмонд, М. Спілбек, С. Френе, П. Хадсон, П. Хьорст).

Метою статті є узагальнення досвіду вищої професійної освіти зарубіжних університетів, вивчити характерні особливості забезпечення якості вищої освіти країн Західної Європи, завдання та функціонування її основних елементів.

Виклад основного матеріалу та результати дослідження. Замовником на соціально адаптованого громадянина своєї країни, який здатний навчатися упродовж життя, може виступати держава. „Держава забезпечує доступність і безоплатність освіти”, як зазначено в статті 14 Статуту основних прав членів країн Європейської співдружності [10] та пропонує нові освітні принципи, правила та положення і впроваджує їх у життя в шкільних установах. Сучасні навчальні програми, плани та навчально-методичні матеріали з європейської тематики у країнах Західної Європи базуються на концепції європейського виміру в освіті та традиційно впроваджуються у шкільних предметах: історія, географія, іноземні мови, предмети естетичного циклу, громадянська освіта та гуманітарні науки [1; 2]. Бізнес-структури теж виступають замовниками в галузі освіти. Основана їх увага фокусується на формуванні кваліфікованих фахівців, необхідних для певного бізнес-осередку чи регіону країни. Окрім закладення основ професійного самовизначення школи, у багатьох країнах Західної Європи

надають базові професійні знання зі спеціальностей, які сприяють адаптації випускників загальноосвітніх закладів у ринково-орієнтованому суспільстві. В таких випадках, як правило, школи отримують фінансову підтримку від зацікавлених підприємств та організацій задля створення умов забезпечення високої якості освіти. Основні положення про налагодження взаємодії освіти і ринку праці, забезпечення повної зайнятості та продуктивності праці визначено у стратегічному документі ЄС – „Плани економічного та соціального оновлення для Європи до 2010 року” (Лісабонська стратегія).

Взаємодія соціальних партнерів на міжнародному рівні ґрунтується на соціальному замовленні суспільства і полягає у практичному втіленні узгодженої освітньо-орієнтованої політики усіх країн світу або групи країн Європи, у забезпеченні умов для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина світу, здатного навчатися упродовж життя [7]. Такі ідеї орієнтуються на соціальне замовлення суспільства. Підтвердженням цього є низка короткострокових і довгострокових європейських програм та проектів: e-Tвінінг (e-Twinning) – підтримка співпраці шкіл різних країн Європи шляхом online спілкування; Коменіус (Comenius) – співпраця європейських шкіл над спільною проблемою з використанням інформаційно-комунікаційних технологій; Лінгва (Lingua) – сприяння підвищенню стандартів викладання і вивчення європейських мов, забезпечуючи засоби для їх навчання; Мінерва (Minerva) – розвиток інформаційно-комунікаційних технологій в освіті; Сократ (Socrates) – побудова грамотної Європи задля популяризації ідей ціложиттєвого навчання; проект ЛІСА (LISA – Leadership Improvement for Students’ Achievements) – покращення роботи директорів шкіл для підвищення досягнень учнів та ін. Фасилітаторами (англ. facilitator – „посередник”, людина, яка забезпечує успішну групову комунікацію) міждержавної взаємодії шкіл та громадських об’єднань є міжнародні та світові організації, такі як ЮНЕСКО (UNESCO), ОЕСР(ОECD), ЮНІСЕФ (UNICEF), Європейський банк реконструкції та розвитку, Світовий банк, Європейська Рада та ін.

Аналіз практично-спрямованих джерел з проблеми адаптації навчання до особливостей і потреб студентів свідчить, що вона відбувається у професійній освіті Великої Британії за допомогою індивідуалізації, яка має ступеневу систему впровадження і на практиці здійснюється на декількох рівнях, що відповідають до різних її типів. До них відносяться: індивідуалізація навчального процесу на основі групової академічної форми занять; самостійна робота студентів на основі встановленої навчальної програми або в додаток до неї; контрактна система – повністю індивідуалізована форма навчання; автономія – вищий ступінь індивідуалізації на основі самоосвіти. Із вищеозначених типів індивідуалізації три перших відбуваються під керівництвом викладача, а остання – без його участі. В англійській науково-педагогічній літературі докладно аналізуються всі рівні індивідуалізації і зазначається, що аудиторні групові заняття мають широкі можливості для здійснення індивідуалізації на всіх етапах навчального процесу: етапі формування

групи, етапі планування та створення навчальної програми, етапі поточного планування кожного заняття, етапі реалізації програми, етапі оцінювання. Однак дослідники вважають, що контрактна система відображає найбільш повний ступінь індивідуалізації, оскільки при такому близькому індивідуальному контакті викладача і студента набагато легше з’ясувати всі потреби і врахувати всі особливості даного студента, адаптувати зміст, матеріали і методику до його навчального стилю. Іншим позитивним моментом контрактної системи вважається підвищення усвідомленості навчання і відповідальності студента за свої результати, активна його участь у своєму навчальному процесі. Водночас, на думку англійських науковців, контрактна система не є кінцевою і остаточною формою індивідуалізації, адже навчання під керівництвом викладача у різних формах і ступенях є підготовчою та перехідною моделлю до незалежного навчання на основі самоосвіти. Поступово студент стає все більш упевненим і самостійним, за допомогою викладача опрацьовує свої навчальні стратегії, здобуває навички самооцінки, самостійного планування, і ми, таким чином, наближаємося до основної мети сучасної освіти – освітньої автономії студентів. Поняття автономії відображає ідею про важливість навчити кожного студента учитися самостійно і продиктована необхідністю сучасного фахівця учитися протягом всього життя для того, щоб встигати в ногу з часом в галузі своєї професії. Прихильники концепції автономії в навчанні мов вказують, що сучасний світ змінюється так швидко, що багатьом людям необхідно переручуватися кілька разів протягом свого трудового життя. З цього приводу, життя слід розглядати як безперервний процес освіти і навчання. Тільки та людина може вважатися освіченою, яка навчилася вчитися самостійно, пристосовуватися до змін, яка зрозуміла, що не існує остаточних знань, що тільки постійний пошук знань робить людину освіченою

Дослідження університетів 32 країн Європейського Союзу за 2008 р. показало, що в 14 країнах університети мають високий рівень фінансової автономії, у той час як інші 14 мають середній рівень і лише в чотирьох країнах низький рівень фінансової автономії [4, с. 41]. З 1995 р. у 16 країнах були проведені реформи, які забезпечили більше фінансової свободи державним університетам. Науковці роблять висновок, що загалом рівень фінансової автономії у 2008 р. є досить високим [4]. Протягом 1980-2000 рр. зміни в системі фінансування закладів вищої освіти є важливим складником їх зростаючої автономії. Реформи відбувалися у трьох напрямках: відмова від призначених коштів (earmarked) і перехід до одноразової виплати гранту чи блоку грантів до бюджету університету спрямовані на поточні витрати вищого навчального закладу (lump-sum or block grant budgets); впровадження більш об’єктивної формули фінансування; фінансування на основі продуктивності і отриманого навчального продукту; впровадження фінансування на основі контрактів.

У Великій Британії до 1988р. фінансування університетам виділялося як блоки грантів на основі критеріїв, прийнятих університетським Комітетом з питань грантів (University Grants Committee), який очолюють

представники академічної спільноти. Обсяг гранту перш за все залежав від кількості студентів, нині фінансування викладацької діяльності і навчального процесу ґрунтується на квазі-контрактній системі, яка перш за все відображає інтереси і пріоритети уряду, а не університету. У той же час основна частина фінансування дослідницької діяльності є відокремленою від блоку грантів і виділяється на конкурсній основі Дослідницькими радами (Research Council). Фінансування дослідницької діяльності в межах блоку грантів проводиться на основі продуктивності і оцінюється періодично, кожні 3-5 років. Перехід до забезпечення поточних потреб університету за допомогою виділення блоку грантів завжди супроводжується впровадженням об'єктивної формули для розподілу фінансування між закладами вищої освіти. Зазвичай ці формули ґрунтуються на основі кількості студентів на різних типах навчальних курсів. Нідерланди були однією з перших країн, яка запровадила фінансування дослідницької діяльності на основі показників продуктивності у 1983 р., а у 1986р. Велика Британія ввела процедуру оцінювання якості дослідницької діяльності як підґрунтя для фінансування дослідницької діяльності університетів. Остання тенденція у сфері фінансування закладів вищої освіти, яка відноситься до розширення автономії – заохочування університетів з 1980р. заробляти кошти на основі продажу навчальних і дослідницьких послуг. У 1996 – 1997 рр. форми контрактного фінансування стали можливими в усіх країнах за винятком Німеччини. Виділяють два типи контрактів, які укладаються вищими навчальними закладами: контракти між центральним або регіональним урядами з метою формування спеціальних програм додаткових навчальних курсів або дослідницьких проектів і контракти, які укладаються на відкритому ринку освітніх послуг з приватними організаціями. Узагальнюючи зарубіжний досвід щодо фінансової автономії вищого навчального закладу як передумови появи стратегічного менеджменту вищої освіти, можна стверджувати, що нові механізми фінансування приділяють більше уваги показникам продуктивності діяльності вищого навчального закладу і якості освітнього продукту. Державні бюджети не можуть задовольняти фінансові потреби сучасних систем вищої освіти, тому це потребує нових фінан-

сових інструментів управління і урізноманітнення ресурсів, що привело до перегляду систем фінансування вищої освіти в багатьох країнах Європи і впровадження реформ.

Майже всі системи вищої освіти розвинутих країн сьогодні широко впроваджують різноманітні форми нетрадиційної або альтернативної університетської освіти, зокрема: різні види дистанційного навчання, так званої „відкритої університетської освіти”. Найкращі зарубіжні ВНЗ пропонують людям різного віку, особливо дорослому населенню вечірньо-заочне і літнє навчання. Наприклад, Британський Відкритий Університет, який був заснований ще у 1969 р. і сьогодні нараховує близько 260 наукових центрів, Вестфальський заочний університет, Відкритий університет в Ізраїлі, радіоуніверситет в Японії та ін. до знань та високий рівень освіти.

Висновок. Таким чином, дослідження особливостей професійної освіти зарубіжних університетів дає підстави стверджувати, що вища освіта набуває статусу важливого механізму інтелектуального розвитку людства. Попит на вищу освіту невинно зростає, зростає і конкуренція на глобальному ринку освіти. Інтеграційні процеси у системі вищої професійної освіти торкнулись всіх країн Західної Європи, а тому не дивлячись на їх різноманітні культурні традиції, можна стверджувати, що сьогодні існують загальні закономірності розвитку вищої освіти та загальні проблеми у цих країнах: демократизація та автономізація вищої освіти, поглиблення базової підготовки та професіоналізації освіти, впровадження інтегративних навчальних програм та курсів, впровадження інтенсивних методів та технологій, спрямованих на індивідуалізацію та диференціацію навчання, підвищення ролі самостійної та науково-дослідної роботи студентів. Головними якісними ознаками зарубіжних вищих навчальних закладів є, зокрема: високий рівень підготовки фахівців на ґрунтовній методологічній основі; можливість набуття студентами не просто базових, а фундаментальних знань з різних галузей науки, оптимально поєднуючи природничі і гуманітарні навчальні дисципліни; здатність до формування і поширення вікових морально-культурних цінностей; перевага частки фундаментальних, креативних досліджень у науковій роботі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойченко М. Інноваційні тенденції у забезпеченні якості вищої освіти : європейський контекст / М. Бойченко // Міждисциплінарність як методологія гуманітарних наук : мова, освіта, культура : м-ли міжн. науково-практ. конф., 26-27 квітня 2012 р. м. Умань. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2012. – Ч. 2. – 213 с.
2. Василюк А. Сучасні освітні системи : навч. Посібник / А. Василюк, Р. Пахошніський, Н. Яковець. – Ніжин : РВВ НДПУ, 2002. – 139 с.
3. Кісіль М. В. Система зовнішньої оцінки якості вищої освіти в Англії / М.В. Кісіль // Нова парадигма : Журнал наук. праць ; гол. ред.В.П. Бех. – Вип. 53. – К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2005. – С. 32–38
4. Коляденко С. М. Теоретико-концептуальні засади соціального партнерства ВНЗ та державних і недержавних організацій [Е. ресурс] / С. М. Коляденко. – Режим доступу: http://eprints.zu.edu.ua/4344/1/%D0%94%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82_Microsoft_Word.pdf
5. Корсак К. В. Світова вища освіта. Порівняння і визначення закордонних кваліфікацій і дипломів : монографія / К. В. Корсак, Г. В. Щокін. – К. : МАУП – МКН, 1997. – 2008 с.
6. Степаненко М. Британские университеты: кто лучше? / М. Степаненко // Обучение за рубежом. – 2003. – № 1. – С.26 – 27.
7. Степко М. Ф. Болонський процес і навчання впродовж життя /М. Ф. Степко, Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ. – Х. : НПУ „ХПП”, 2004. – 111 с.
8. Brown Roger. Quality assurance in higher education : The UK experience since 1992 / Roger Brown. – London; New York : RoutledgeFalmer. – 2004. – 201 p.
9. Charter of Fundamental Rights of the European Union [Електронний ресурс]. – Режим доступу

- http://en.wikipedia.org/wiki/Charter_of_Fundamental_Rights_of_the_European_Union
10. Citizenship Education in Europe [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/139EN.pdf.
11. Lundgren U. Educational policy making decentralisation and evaluation. Evaluation as Policymaking: Introducing Evaluation into a National Decentralised System / U. Lundgren. – London: Jessica Kingsley, 1990. – P. 12 – 32.
12. Pedder D. How teachers value and practice professional learning / D. Pedder, M. James, J. Macbeath // Research Papers in Education. – 2005. – № 20 (3). – P. 209 – 243.

REFERENCES

1. Boichenko M. Innovative tendencies in quantitative providing of Higher Education: European content /M. Boichenko// Interdiscipline as a method of humanity: language, education, culture: materials of international practical studying conference on the 26th-27th of April 2012. Uman. – Uman: Zovty O.O., 2012-p.2-213 pp.
2. Vasylyuk A. Modern Educational Systems: workbook /A. Vasylyuk, R. Pahotsinskii, N. Jakovets. – Nizyn: RVV NDPU, 2002. – 139 pp.
3. Kisel M.V. The system of extramonitoring of Higher Education in England /M.V. Kisel// New tendency: journal by V.P. Beh.-№ 53.- Kyiv Publishing House named after Dragomanov, 2005. – pp 32-38
4. Kolyadenko S.M. Theoretical-conceptual basis of social partnership of University with governmental and non-governmental organizations.
5. Korsak K.V. World Higher Education. Comparing and determining foreign qualifications and diplomas: monography /K.V. Korsak, G.V. Tchokin. – Kyiv; MAUP MKN, 1997. – 2008 pp.
6. Stepanenko M. British Universities: What is the best one? /M. Stepanenko// Studying abroad. – 2003. №1. – pp. 26-27
7. Stepko M.F. Bologna Process and studying through all the life /M.F. Stepko, L.L. Tovazhyanskii. – Harkiv: NPI "HPI" , 2004. – 111 pp.
8. Brown Roger. Quality assurance in higher education : The UK experience since 1992 / Roger Brown. – London; New York : Routledge Falmer. – 2004. – 201 p.
9. Charter of Fundamental Rights of the European Union Electronic resource // Access mode: http://en.wikipedia.org/wiki/Charter_of_Fundamental_Rights_of_the_European_Union
10. Citizenship Education in Europe Electronic resource // Access mode: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/139EN.pdf.
11. Lundgren U. Educational policy making decentralization and evaluation. Evaluation as Policymaking: Introducing Evaluation into a National Decentralized System / U. Lundgren. – London: Jessica Kingsley, 1990. – P. 12 – 32.
12. Pedder D. How teachers value and practice professional learning / D. Pedder, M. James, J. Macbeath // Research Papers in Education. – 2005. – № 20 (3). – P.209 – 243.

Развитие системы обеспечения качества высшего профобразования в странах ЕС в начале XXI века

Н. В. Моисеенко, И. И. Озарко

Аннотация. В статье рассматривается состояние развития высшего профессионального образования в странах Западной Европы, систему управления зарубежными университетами, структурные компоненты системы высшего образования, основные модели подготовки кадров и особенности организации учебного процесса в зарубежных университетах, обоснована целесообразность внедрения и развития маркетинговых технологий в профориентационной работе современного высшего учебного заведения, уделяется внимание повышению образовательного и профессионального уровня на протяжении всей жизни, созданию условий для развития и саморазвития студентов путём обмена информацией.

Ключевые слова: высшее профессиональное образование, зарубежные университеты, учебный процесс, образовательные системы, качество высшего образования, управление.

Development of Quality Providing of Higher Professional Education in Some EU Countries at the Beginning of the XXIst Century

N. V. Moiseienko, I. I. Ozarko

Abstract. In this article the main approaches of the development of higher professional education in different countries of Western Europe are presented. Special attention is paid to the educational reformation in the system of higher education, establishing and developing its marketing technologies in the career-oriented work which give great opportunities for students in informational exchanging.

Keywords: higher professional education, foreign universities, studying process, educational systems, higher education quality, management.